

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu,
kontakt: magraj1201@wp.pl, alitulnowska@gmail.com

Sztuka Edycji 2/2016
ISSN 2084-7963 (print)
ISSN 2391-7903 (online)
s. 146–148

Magdalena Rajewska

Alicja Tutnowska

O tekstologii i typografii słów kilka...

Wydział Filologiczny Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu 19–20 listopada 2015 roku gościł badaczy sztuki tekstologiczno-typograficznej z całej Polski z okazji zorganizowanej przez Zakład Tekstologii i Edytorstwa Dziel Literackich Instytutu Literatury Polskiej, Zakład Wiedzy o Prasie Instytutu Informacji Naukowej i Bibliologii oraz Wydawnictwo Naukowe UMK ogólnopolskiej konferencji naukowej *Tekstologia i typografia w przestrzeni cyfrowej*. Należy dodać, że wydarzenie to stanowiło kontynuację rozpoczętego w 2007 roku cyklu spotkań zrzeszających pracowników naukowych i sympatyków edytorstwa zarówno tradycyjnego, jak i cyfrowego.

Okazało się, że owe zagadnienie łączy nie tylko filologów. Chęć udziału w tym wydarzeniu zgłosili również m.in. badacze związani na co dzień ze sztuką graficzną oraz informatyką. Konferencja została podzielona na dwa bloki tematyczne: *Nowe wydawanie i nowe publikowanie*, któremu poświęcono pierwszy dzień konferencji (cztery sesje), oraz *Słowo i ob-*

raz – typografia w kontekście komunikacyjnym, nad tą kwestią debatowano drugiego dnia (dwie sesje).

Pierwszego dnia obrady odbywały się w Collegium Maius. Po uroczystym powitaniu prelegentów i gości przez gospodarzy konferencji – Mirosława Strzyżewskiego (ILP UMK, WN UMK) oraz Grażynę Gzellę (IINiB UMK), które zainicjowało poranną sesję, głos zabrał Bogdan Burdziej (UMK). Przedstawił on koncepcję czcionki drukarskiej w kulturze, odwołując się do przykładów twórczości m.in. Kornela Ujejskiego oraz Leopolda Staffa. Wystąpienie to stanowiło interesujący wstęp do dalszych rozważań – przejście od dziedzictwa analogowego (dosłownie: ołowianej czcionki) do cyfryzacji. Kolejny referat *Problem historycznego i funkcjonalnego aspektu czcionek w projekcie dokończenia edycji sejmowej dzieł wszystkich Jana Kochanowskiego* został wygłoszony przez Bogdana Hojdisa (UAM). Badacz zwrócił uwagę nie tylko na historyczny i funkcjonalny aspekt fontów w dziełach Jana Kochanowskiego, jak wskazywał temat przewodni, ale również zaznajomił słuchaczy z podstawową terminologią typograficzną (m.in. glify, typometria) i problematyką wynikającą z pracy nad tekstem dawnym (np. kwestia czytelności czcionki zecerskiej, komputerowej oraz pisma ręcznego w formie porównania, elementy kodowania). Ewa Repucho (UWr) w referacie *Typografia w przestrzeni cyfrowej jako przedmiot badań bibliologicznych* przedstawiła typografię jako przedmiot badań bibliologa. Prelegentka zwróciła uwagę na to, jak wielkie znaczenie ma wpływ cyfryzacji na sposób postrzegania oraz rozwoju książki, zwłaszcza z perspektywy dialogu autor–czytelnik. Co więcej, przedstawiła również różnice w postrzeganiu zagadnienia typografii przez bibliologa, nawiązując przy tym m.in. do koncepcji książki Jana Muszkowskiego.

Pierwszy referat w drugiej sesji – *Guzik czy lampa? Teoretyczne problemy tworzenia książki elektronicznej* – został wygłoszony przez Klaudię Sochę (UJ), która nawiązała do zagadnień teoretycznych w problematyce projektowania e-książki. Zostały tu omówione m.in. problemy związane z nieobsługiwalnością niektórych formatów, perspektywy badawcze i postulaty dotyczące estetyki i czytelności nowych projektów. Zagadkowe pytanie zawarte w tytule wystąpienia miało stanowić punkt wyjścia do postrzegania formy ewolucji książki w nawiązaniu do jej funkcjonalności, powołując się na filozoficzne przesłanie Jana Tschicholda. Następne prelegentki – Magdalena Abramczyk (IBL PAN) oraz Monika Myszor-Cieciela (Zamek Królewski w Warszawie) – opisały funkcjonalność różnych formatów charakterystycznych dla e-publikacji oraz możliwości ich konwersji. Grzegorz Kopcewicz (WN UMK) przedstawił koncepcję platformy

czasopism jako narzędzia pomocnego w wymianie informacji, które w Polsce zdobywa coraz większą popularność. Ponadto, autor referatu nie tylko opisał, ale również zaprezentował możliwości omawianego systemu stosowanego na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu. O walorach Cyfrowej Biblioteki Polskiej Piosenki opowiadał natomiast Kamil Dźwiniel (UMK), zwracając szczególną uwagę na tekstologiczno-edytorskie aspekty piosenek. Drugą sesję zakończyło wystąpienie Magdaleny Bizior-Dombrowskiej (UMK) oraz Bartłomieja Kuczkowskiego (UMK), którzy porównali dwie perspektywy pracy redaktorskiej – w wydawnictwie „tradycyjnym” i „cyfrowym”. Przedstawione zestawienie uzmysłowiło słuchającym, że żadna z wymienionych perspektyw nie jest idealna.

Trzecią sesję miało rozpocząć wystąpienie Łukasza Garbala (Muzeum Literatury im. Adama Mickiewicza) na temat cyfrowych wydań krytycznych w nawiązaniu do dawnej refleksji Stanisława Pigionia, jednak ze względu na chorobę prelegent nie dotarł na konferencję. Na prośbę przewodniczącego sesji w imieniu nieobecnego autora pracę odczytał Mirosław Strzyżewski. W referacie została poruszona kwestia wypracowania konwencji edycji krytycznej, która byłaby zgodna z najnowszymi osiągnięciami technicznymi. Zaprezentowany tekst w wielu aspektach okazał się zbieżny z zaproponowanym przez Mirosława Strzyżewskiego modelem z 2012 roku, który został zastosowany w pracy nad wydaniem *Dzieł zebranych* Zygmunta Krasińskiego. Następną referentką była Milena M. Śliwińska (BU UMK). Jej wystąpienie skupiło się głównie wokół problemu rozróżnienia cyfrowej edycji krytycznej od biblioteki cyfrowej. Prelegentka nie tylko wyznaczyła kryteria, wśród których ważną rolę odgrywa chociażby użytkownik czy struktura, ale również udowodniła, że podstawową różnicą między wspomnianymi pojęciami jest nadrzędność edycji względem biblioteki cyfrowej (ma ona więcej możliwości zastosowania). Wystąpienie Ady Pawlikowskiej (ASP w Gdańsku) dotyczyło autorskiego projektu *Second Edition*, nawiązującego do wykorzystania nowoczesnych rozwiązań typograficznych w reedycjach książek pochodzących XVI–XIX wieku.

Ostatnią część wystąpień rozpoczął Bartłomiej Szleszyński (IBL PAN). Prelegent przedstawił na przykładzie kolekcji *PrusPlus* oraz *Atlas Romantyzmu* założenia przyświecające produktywnemu wykorzystaniu platformy sieciowej o wysokiej jakości merytorycznej – Nowej Panoramy Literatury Polskiej. Następnie głos zabrali Konrad Niciński (IBL PAN) oraz Agnieszka Kochańska (IBL PAN). Omówili oni problematykę cyfrowych edycji korespondencji polskich z XIX

oraz XX wieku, odwołując się przede wszystkim do wspomnianego przez ich poprzednika projektu Nowej Panoramy Literatury Polskiej. W wystąpieniu został również poruszony wątek wykorzystania języka TEI w proponowanej koncepcji. W ramach przykładów badawczych referujący odwołali się do korespondencji Antoniego Langego, Jana Lechonia oraz Mieczysława Grydzewskiego. Podobną tematykę poruszyła w następnym referacie Agnieszka Markuszewska (UMK). Referująca przedstawiła wstępną koncepcję pracy nad edycją cyfrową korespondencji Zygmunta Krasińskiego. Takie wydanie miałoby nie tylko ułatwić, ale również uatrakcyjnić proces poznawczy epistolografii romantycznego poety. Co więcej, praca nad kolejną edycją to również możliwość wprowadzenia odmiennych rozwiązań tekstologiczno-edytorskich. Pierwszego dnia konferencji jako ostatni referat wygłosił Mirosław Strzyżewski. Tematem jego wystąpienia była refleksja na temat edytorstwa traktowanego zarówno jako forma sztuki, jak i umiejętność praktyczna. Prelegent przedstawił edytora jako osobę, na której spoczywa odpowiedzialność ze względu na często występującą potrzebę indywidualnego podejścia w stosunku do różnych opracowań tekstowych.

Piątkowe obrady (20 listopada) zostały przeniesione do Centrum Sztuki Współczesnej „Znaki Czasu”. W czytelni im. Sömmeringów jako pierwszy głos zabrał Łukasz Fedorowicz (Mataba.pl). W referacie *Uwolnione z papieru: możliwości płynnego tekstu w mediach cyfrowych* przedstawił on nowoczesne relacje, jakie zachodzą między tekstem a obrazem za pośrednictwem mediów cyfrowych. Prelegent niejednokrotnie podkreślał również, jak wiele możliwości odkrywa przed użytkownikami rozwój technologiczny, czego przykładem może być chociażby dostosowywanie się cyfrowych form do ekranów urządzeń. Referat Natalii Pietruszewskiej (ASP w Katowicach) *Czytanie z perspektywy ekranu – o typografii w kontekście interfejsu* stanowił niejako rozwinięcie tematu jej przedmówcy. Autorka podkreśliła plastyczność właściwości nowoczesnej typografii, która może adaptować się do potrzeb czytelnika, pełniąc rolę interfejsu. Podobnie jak poprzednik, prelegentka nawiązała również do kwestii projektowania typograficznego. Kolejny referat przedstawił Maciej Kodzis (ASP we Wrocławiu), który zajmuje się projektowaniem fontów parametrycznych. W swoim wystąpieniu zwrócił on szczególną uwagę na problematykę dostosowywania czytelności tekstów do wymagań osób niedowidzących. Ponadto, zapoznał słuchaczy z nowatorskim narzędziem służącym do projektowania prototypów pisma – Prototypo. Jako ostatnia w sesji pierwszej wystąpiła Martyna Bargiel (ASP w Katowicach), która poruszyła tematykę typologii publikacji cyfrowych oraz procesu ich przygotowywania.

Drugą sesję rozpoczął referat Magdaleny Pastuszek (Polsko-Japońska Akademia Technik Komputerowych w Warszawie) *Słowo i obraz – typografia w kontekście komunikacyjnym – estetyka i czytelność w typografii. Tradycja czy nowoczesność?* Warszawska badaczka dzieliła się ze słuchaczami obserwacjami dotyczącymi komunikacyjnego aspektu typografii. Istotnym elementem tego wystąpienia było przedstawienie projektów studentów Sztuki Nowych Mediów z zajęć grafika wydawnicza, co miało na celu ukazanie spojrzenia młodych projektantów m.in. na kwestie czytelności oraz estetyki w sztuce typograficznej. Wystąpienie Agnieszki Przybyszewskiej (UŁ) stanowiło analizę publikacji e-literackiej (na przykładzie dzieła *Pry* Samantha Gorman i Danny'ego Cannizzaro), łączącej w sobie elementy różnych dziedzin – literatury, filmu oraz gry. Autorką następnych dwóch referatów była Marta Woszczak (UJ). Pierwsza ze wspomnianych prelekcji – *Obrazkowe/ilustrowane/cyfrowe książki Shaun Tana. Gdzie zaczyna się/kończy słowo i obraz?* – dotyczyła refleksji nad korelacją między obrazem i słowem w książkach Shaun Tana. Jednym z poruszonych zagadnień była próba przyporządkowania wspomnianych utworów do konkretnej kategorii książek – ilustracyjnej, komiksowej lub ilustrowanej. Ze względu na konsolidacyjny charakter publikacji Shaun Tana zadanie to nie należało do łatwych. W drugim wystąpieniu (*To, co pomiędzy słowem i obrazem, znaki, symbole i metafory. Autorskie książki Iwony Chmielewskiej jako dzieła kongenialne*) autorka przedstawiła prace polskiej pisarki, Iwony Chmielewskiej. Stanowią one przykłady tzw. picturebooków, które podejmują często trudne i istotne tematy (m.in. emocje, relacje między ludźmi oraz Holokaust). W ostatnim referacie (*Architektura książki ikonolingwistycznej. Próba charakterystyki zjawiska na przykładzie twórczości Iwony Chmielewskiej*), którego autorką była Marta Baszewska (UMK), tematyka twórczości Iwony Chmielewskiej stanowiła punkt wyjścia do rozważań nad architekturą książki ikonolingwistycznej. Prelegentka nawiązała chociażby do genezy książek, przedstawiła systematykę podziału oraz zdefiniowała problemy terminologiczne. Po wygłoszeniu wszystkich referatów Mirosław Strzyżewski, jako reprezentant gospodarzy, podziękował wszystkim przybyłym za udział w konferencji i wyraził nadzieję na kolejne spotkanie w tak licznym gronie miłośników tekstologii i typografii.

Można chyba wyrazić przekonanie, że listopadowa konferencja odniosła sukces. Pozytywne komentarze pojawiły się nie tylko ze strony prelegentów i gości, ale przede wszystkim słuchaczy, wśród których duże grono stanowili studenci edytorstwa. Wszyscy, którzy wzięli udział w obradach, jednogło-

śnie stwierdzili, że udało im się poszerzyć horyzonty wiedzy edytorskiej – nie tylko w ujęciu tradycyjnym – ale również z perspektywy cyfrowej, która zaczyna odgrywać ważną rolę w perspektywie wydawniczej. Powinnością każdego edytora jest poszerzanie własnych kompetencji z zakresu tekstologii, także typografii i nowoczesnych technologii. Kolejna edytorska konferencja organizowana w Toruniu (*Filozofia przypisów*) z pewnością ma szansę na jeszcze większe zainteresowanie zarówno ze strony naukowców, jak i studentów.

***

Tekstologia i typografia w przestrzeni cyfrowej, ogólnopolska konferencja naukowa, 19–20 listopada 2015 roku, Toruń, organizatorzy: Zakład Tekstologii i Edytorstwa Dzieł Literackich Instytutu Literatury Polskiej UMK, Zakład Wiedzy o Prasie Instytutu Informacji Naukowej i Bibliologii UMK, Wydawnictwo Naukowe UMK w Toruniu